

۲)، در این صورت با واژه مرکب اشتقاقی سروکار داریم (نم. آزمایش، بازجو و آسوده) که به شرح آن می پردازیم.

۲-۱- واژه مرکب اشتقاقی

۲-۱-۱- بن

بن به بخش ثابت واژه مرکب اشتقاقی گفته می شود که به آن وند افزوده اند. بن ها به سه گروه بن واژه، ریشه و ریشه بریده بخش می شوند:

آ. بن واژه (Lexème de base) واژه ای است که وند به آن افزوده می شود. بن واژه می تواند ساده یا مرکب باشد. برای نمونه، اندوه در اندوهگین و شنوا در واژه ناشنوا بن واژه اند.

ب. ریشه (Racine) بخشی از يك واژه است. این بخش به هیچ کدام از گروه های دستوری وابسته نیست و نمی تواند به تنهایی نقشی در جمله بازی کند. آموز در واژه آموزنده نمونه يك ریشه است. بن های ۱ و ۲ فعل های فارسی همگی به این گروه تعلق دارند.

ج. ریشه بریده (Racine tronquée) بخش مشترك چند ریشه است. گری نمونه ریشه بریده در بن های گریز و گریخت از فعل گریختن است. در برخی از واژه های مشتق وند مستقیماً به ریشه بریده افزوده می شود. افس و پال در واژه های افسون و پالش از این جمله اند. پیدایش ریشه های بریده گاه به روند اشتقاق بستگی دارد که آن را در فصل ۷-۲ توضیح داده ایم.

۲-۱-۲- وند

وند بخشی از اجزا واژه مشتق است که نمی تواند به تنهایی در زنجیره پیام زبانی شرکت جوید. چگونه ونداها را باز می شناسیم؟

سنجه‌های به کار رفته در شناسایی اجزا سازنده واژه مشتق، از جمله وندها، به ترتیب عبارتند از: آ. سنجه توزیعی (Critère distribotinel) و ب. سنجه کارکردی (Critères fonctionel).

۱-۲-۱-۲ سنجه توزیعی

بنا به این سنجه، وند واحدی از واژه است که آ. بخش مشترک دو واژه اشتقاقی باشد (نم. گر در آشوبگر و آشوبگری) و یا ب. بخش تمایزدهنده دو واژه اشتقاقی باشد (نم. ی در آشوبگر و آشوبگری).

با بکارگیری این سنجه‌ها، که گام نخست شناسایی اجزای وندی است، ما می‌توانیم، برای نمونه، درباره‌ی وا و ور در واژه‌های ورترقیدن و واقنبیدن تصمیم بگیریم. در لین واژه‌ها، وا و ور هیچکدام پیشوند نیستند چرا که واژه‌های ترقیدن به معنی "پیشرفت کردن" و قنبیدن در واژگان فارسی وجود ندارند.

۱-۲-۲-۲ سنجه‌های کارکردی

با سنجه کارکردی نقش وندها در ساختار واژه، رابطه‌ی وندها و توالی الحاق وندها را بررسی می‌کنیم. نمونه‌های زیر را برای روشنتر کردن حوزه کاربرد سنجه‌های یاد شده آورده‌ایم:

- پیشوند ور را می‌توان در واژه برجسته‌جانشین پیشوند بر کرد و واژه ورجسته را ساخت. این وندها را وندهای متجانس^۱ (گونه‌های يك وند) می‌نامیم، چرا که جانشینی یکی از وندها به جای دیگری نه تغییری در معنی و نه در نقش دستوری واژه ایجاد می‌کند. همین وندها در واژه‌های برآمده و ورآمده وندهای متجانس نیستند. این دو واژه دارای معنی و زیر گروه‌های معنایی یکسانی در واژگان‌نامه‌های مرجع این نوشته (نک. ۱-۵) نیستند.